

nog niet het standpunt ingenomen, dat ik reeds eerder in dit blad verdedigd heb, n.l.: in Gods Huis principieel ook plaats voor het menschelek woord; waarover wij nog hieronder spreken.

5. Wij zullen dit niet curieus onderzoek, maar willen wel zeggen, dat op diegenen, die in deze woorden van den heer De Vries hun eigen positie juist geteekend vinden, nu de verplichting ligt, om of te erkennen, dat hun bezwaren niet onoverkomelijk waren, en dus maar rustig mee te doen, of te bewijzen, dat hun bezwaren, inmiddels bewust geworden, wel degelijk ernstig zijn, en daarom dadelijk langs den kerkelijken weg een actie in te stellen tegen het zingen van de in de kerkorde aangegeven, en bij de Christelijk Gereformeerden, de Oud-Gereformeerden etc., gelijk ook bij ons, van ouds gezongen gezangen. Zoodra het bewustzijn wakker wordt, moet het ook rechte paden trekken voor den voet.

6) Ik ook niet.

7) Ik evenmin.

8) Van alle maniakken moeten wij verlost worden. En daarom komt het er nu op aan, rustig te praten, en alleen te zeggen wat men verantwoord en kan ten aanzien van Schrift en belijdenis.

9) En daarmee is juist de hulpeloosheid van den toestand geteekend. Want: „in Gods Huis alleen Gods Woord”, — dat blijve wel de regel in alle gevallen, waarin het er op aankomt, onze houding te regelen naar de wet. Op sentiment, aanleg, etc. mag men tenslotte zich niet beroepen. Anders prolongeeren we al maar ons zelf. En dan is het: in Gods Huis ons eigen woordje.

10) „Drijvers” stichten altijd kwaad. Maar de drijvers die geen argumenten kunnen bijbrengen, stichten dubbel kwaad.

11) Voorzover hun redeneering zuiver is, (en dus ook rekent met de zwakheid der zwakken) stichten zij daardoor geen kwaad. Hun redeneering kan zelfs openbaar maken wat er in het hart leeft; zie wat dat betreft onder 9.

12) En aangezien God een ieder „het zijne” geeft te doen, en dus de „eenvoudigen”, gelijk het hier heet, indien zij niet in staat zijn, hun bezwaren te formuleren, de hulp doet genieten van anderen, die dat wel kunnen, maar die dan meteen die bezwaren in liefde kunnen weerleggen, dan moeten zij niet koppig zijn, maar de gemeenschap der heiligen dankbaar genieten in het verwerven van beter inzicht.

13) Wat is „dringende noodzakelijkheid”? Inzender denke ook eens hier aan, hoe het met den invloed der kerk zal gaan, als zij nu altijd uit den weg gaat voor redeneeringen, die geen steek houden, en dus altijd maar weer op buitenstaanders den indruk maakt van niet-te-durven en niet-te-kunnen. Een kerk, die bang is, en haar leden bang houdt, voor nuchtere argumenten, verzaakt haar roeping als kerk. Heet zij geen „pienaar en vastigheid der waarheid”?

14) Wat het beste werk van iemand is, doet niet terzake in dit geval. De vraag is, of een bepaald argument deugdelijk is of niet.

15) Dit argument vervalt onmiddellijk, zoodra men maar den regel loslaat: „in Gods Huis alleen Gods Woord”. Althans, wat den eeredienst betreft. De gereformeerde liturgiek gaat uit van de gedachte, dat de eeredienst een samenkomen is van God met Zijn volk. Daarom is er ook een samentreffen, in dien eeredienst, van Gods Woord met het woord der menschen. Zoo in den zin van dat typische gezang: Tien Geboden, laatste rijm-couplet. Het gebed in de kerk trouwens is ook een woord van menschen. Een psalm, als tekst voor de preek, functioneert dan in den eeredienst als Woord Gods. Dezelfde psalm, na de preek opgenomen in het lied, is dan gemaakt tot woord der menschen. Stilzwijgend denkt men dan er bij zoo iets als: „mijn ziel, gedenk met heilig beven”. Elke gezongen psalm komt in den eeredienst voor als het woord der menschen. Het woord der gemeente. Anders zou het zingen preeken worden. En niet de gemeente preekt, maar de predikant alleen.

Is dus eenmaal in alle kerken het menschenwoord principieel ingevoerd, dan kan men twee manieren volgen. Men kan zijn gebed, zijn lied opbouwen uit louter bijbelteksten: zie de Roomsche misliturgie. Men kan er ook „vrije” woorden van maken. Het is zeer inconsequent, dat ettelijke menschen onder ons juist het gebed tot geen prijs willen zien opgebouwd uit bijbelteksten, maar verlangen, dat het uit „vrije” woorden zal opgebouwd zijn. Vele anti-gezangen-menschen hebben liefst geen formuliergebeden. Maar voor het lied hebben zij in eens een totaal anderen regel. Dit hinken op twee gedachten moet er uit.

16) De inzinking in buitenlandsche en binnenlandsche kerkformaties ligt niet aan het gezangen-zingen, maar aan de loslating van de Schrift. Of, mogelijk, aan 't niet consequent-volhouden van hetgeen men zelf houdt voor de waarheid. Iemand, die theoretisch nog aan den regel vasthoudt: „in Gods Huis alleen God Woord”, en dan toch niet daarnaar handelt (alle aanheffers van de „Benige Gezangen”) die gaat achteruit, NIET, omdat hij een „vrij” lied zingt, maar omdat hij niet doet, wat hij meent dat zijn plicht is. En tegenover die buitenlandsche en binnenlandsche kerkformaties wijs ik mijnerzijds op de roomsche kerk. Daar zijn de geboden bijna allemaal, althans de mooiste gedeelten, bijbelteksten. Maar wat doet daar de liturgie?

17) Indertijd heb ik zelf ook reeds geschreven, dat de psalmen in de nieuw-testamentische kerk inderdaad ons gelegenheid geven CHRISTUS te bezingen. Maar dit is wat anders dan de schrijver zegt. Wie van CHRISTUS spreekt, noemt nog niet JEZUS. Want dat de Christus (de Messias) in (den historischen) Jezus verschenen is, dat is de vervulling van het Oude Testament. En in zóverre heeft het bezwaan van Prof. Lindeboom volkomen gelijk. Ook Brummelkamp was sterk voorstander, en Ds Glispén.

18) Zeker, zeker. Maar zij hebben ook meer gedaan. Zij hebben met den naam Jezus op de lippen de profetie van het Oude Testament omtrent den Christus nog rijker laten spreken, dan hun vroeger mogelijk was; en voorts nieuwe liederen gezongen. In I Kor. 14:26 is sprake van het „hebben” (het „voortdurend hebben”, Grosheide) van een „psalm”. Met psalm

„kan ook het dichten of kennen van een Christelikkloofbed” (Grosheide). „Dat achte men niet gering. Wij zijn in een heiden-christelijke gemeente, die pas met het Oude Testament bekend was geworden, en wij zijn in een tijd, dat een psalmboek schaarsch was. Misschien bezat de geheele gemeente slechts één exemplaar. Dan is het een gave, om op de juiste wijze den vasten psalm aan te heffen. Zou een Christelijk lied bedoeld zijn, dan geldt daarvan mutatis mutandis hetzelfde” (Grosheide).

Hier wordt een Christelijk lied althans mogelijk geacht. Mogelijk als bijzonder geestesgeschenk in de samenkomst der gemeente. En nu gaat Paulus wél in tegen het misbruik, dat de charismatisch begaafden, die zulk een lied „hebben”, van hun gave soms maken, wanneer zij n.l. zelf willen „schitteren”, maar hij wijst op zichzelf dat „hebben” van een „lied” niet af. Het moet — zegt hij — alleen maar dienen tot den geestelijken opbouw der gemeente. Hun gave moet anderen tot nut zijn. Wanneer nu het „hebben” van zulk een lied op die plaats zonde was, kon het geen nut stichten. De charismata nu zijn thans wel opgehouden, maar ze hebben naar hun inhoud de kerk toch geen kwade vruchten doen eten. Dat doet de Geest niet. En wanneer in Efeze 5:19, Col. 3:16, sprake is van „psalmen”, „hymnen”, „geestelijke oden”, dan wordt „niet uitsluitend” gedacht aan de oud-testamentische liederen (v. Leeuwen, die hier verwijst naar het werkwoord „psalmzingen” in I Cor. 14:15, Jac. 5:13). Trouwens, hoe stelt men zich toch den oud-testamentischen eeredienst voor? Indien in Gods Huis alleen Gods Woord mag gezongen worden, hoe moest het dan, voordat die psalmen er waren? Waren er toen wél „vrije” liederen? Maar is dan niet het Nieuwe Testament rijker dan het Oude? Men zal zeggen: „Gods Woord is dat rijker; en nu wij dus Gods Woord hebben om te zingen, moeten wij niet naar dat armere menschenwoord, niet naar het behulpel terug”.

Ik zou voor die redeneering alles voelen, wanneer ik op het standpunt stond van: „in Gods Huis — op den duur — alleen Gods Woord”. Maar de tegenstanders, die beweren: „menschenwoord hoort in Gods Huis niet thuis”, en die het daar ongeoorloofd achten, zitten toch voor die vraag, omdat in elk geval de oud-testamentische eeredienst het menschenwoord zeer lang heeft moeten kennen.

19) Het is in het aantal malen niet gelegen. Bovendien, van „meevallen” is geen sprake. De bundel is zeer bescheiden, en is dat wél-bewust.

20) De zondE openbaart zich in de zondE. Zou men op dezelfde wijze niet psalm 38 ongeschikt kunnen noemen? En mag men vervolg en slot van het lied negeren?

21) Voorzichtig met de exegese. Men leze maar eens — al wil ik daar verder geen maatslaf in zien — de Zuid-Afrikaansche vertaling van Num. 23:21: „n Mens aanschou geen onheil in Jakob en sien geen ellende in Israel nie.”

De Biblia Sacra, ed. Antwerpen 1599 (roomsch) vertaalt: „Daer is geen afgod in Jakob, noch geene gelijkenis ziet men in Israel”. — Luther: „Man sieht keine Mühle in Jakob und keine Arbeit in Israel”. — Allioli (naar de Vulgata): „Es ist kein Abgott in Jacob, man sieht kein Götzenbild in Israel”. — Leidsche vertaling: „Ik (Bileam) aanschouw geen onheil in Jakob, noch zie ik rampspoed in Israel (eenmaal volgens Samari-taanschen tekst).”

22) Zie boven — wat de gedachte, die inzender in Num. 23:21 leest, betreft — onder 17 en 18.

23) Zou de geachte schrijver het feest willen afschaffen? En zijn de adventsdagen geen Zondagen?

24) Het „ontvangen” aldus uit te leggen, lijkt mij ongeoorloofd, want het correspondeert met: „hoe wilt gij zijn (ontmoet) gegroet?” Bovendien: indien die „eenvoudigen” den eenen keer geacht worden zoo knap te zijn in het plaatsen van bepaalde oud-testamentische woorden in het licht van het Nieuwe Testament, dan moet men ze later niet voor al te machteloos aanzien.

25) Men kan het „roomsch” interpreteren, men kan het ook „protestantsch” zien. Een volkslied wordt nu eenmaal altijd losgemaakt van de bedoeling van den dichter. Overigens: het gaat dezen keer over het principe, niet over een bepaald geval. Daar is altijd over te praten. „Dood hout” zag de inzender reeds in den bestaanden bundel.

26) O. i. is dit niet juist, want het gaat niet over de psalmen, maar over de psalmberijming. Die kan men elken dag veranderen.

27) Volkomen mee eens. Maar indien die andere be-weerde „fouten” nu eens geen fouten zijn?

28) Een bewijs, dat Prof. Hoekstra niet behoort tot de boven afgewezen „drijvers”.

29) „Enthousiasme” is in de kerk altijd gevaarlijk. Buiten de kerk ook. Zoowel pro- als contra-enthousiasme.

30) Gevaren zijn er elken dag. Ook bij het niet-willigen-zingen-van-liederen uit vooroordeel. Maar het gevaar komt dan niet van den kant der liederen, of der psalmen, maar van den kant van ons verduisterde verstand en onzen tragen wil.

31) Volstrekt niet. Zie onder 30.

32) Met instincten zal het niet gaan.

33) Ik niet. Al respecteer ik de bedenkingen, men móest kiezen. En men kan niet altijd allen bevredigen. Wie in dezen de eene groep tegemoet komt, stelt de andere teleur. Daarom moeten tenslotte allen vragen: wat zegt de Schrift? En daarin elkaar vinden. Natuurlijk rust op de predikanten en op de kerkeraden in het algemeen de roeping, om voor te lichten. Bezwaren kan ik verstaan, zie artikel inzake Ds Mak. Maar men zij in het propageeren daarvan voorzichtig, en rekene in dergelijke dingen met het gevoelen der meerderheid, tenzij het strijd met Gods Woord en de belijdenis. En ook dan rekene men er mee, door zich te wenden tot den kerkeraad met a. d. Schrift ontleende bezwaren.

K. S.

LITERATUUR EN KUNST

G. C. Hoogewerff. †

De vorige week is in den ouderdom van 75 jaar te Hilversum overleden de heer G. C. Hoogewerff, en gaarne wil ik, alvorens verder te gaan met de loopende artikelenreeks, dezen ouden vriend van den christelijken lezerskring in een kort „In Memoriam” herdenken. En dan doe ik dat, met de woorden, die ons blad bij onderscheiden gelegenheden over hem en zijn werk heeft gesproken, want we herdenken een overledene zooals we hem hebben gekend en gezien. Telkens, als een nieuw boek van Hoogewerff verscheen — en het waren er in de laatste jaren vele — is dat in een artikel behandeld, en zoo staat, wat we thans te zeggen hebben, op verschillende punten in ons blad te lezen.

„De boeken van Hoogewerff”, aldus de 9e jaarg. van „De Reformatie” (pag. 309) in een verband dat handelt over de snelle opvolging van nieuwe uitgaven, „zijn nimmer oppervlakkig of zielloos, dragen ook nooit de sporen van haastige makelij, maar zijn juist altijd massief van inhoud en welverzorgd van vorm. Ze mogen dan niet tot de literatuur in den strikten zin behooren — ze pretendeeren zulks trouwens ook niet, maar zijn intusschen beter dan menige als „literair” aangekondigde roman — goede, degelijke, waardevolle lectuur bieden ze altijd... Hoogewerff is een historiekennner en hij gaat met het edele metaal der geschiedenis zorgvuldig en vakkundig om. Hij weet er uit te smeden, wat er uit te maken valt, en doet dat zoo, dat het materiaal niet door allerlei bijmengsels in waarde wordt verminderd. Het historieverhaal van dezen Auteur is werkelijk historische-verhaal en het mooie is altijd, dat hij er het levendige en onderhoudende van een verhaal in weet te leggen...”

Over die verhalen van Hoogewerff schreef de 10e jaarg. (p. 108), dat „ze bezitten uitnemende qualiteiten van taal en stijl, zuiver (zijn) van compositie en rijk aan inhoud en behooren tot het beste van wat aan verhalende lectuur in dezen tijd geboden wordt. En dan verhalende stichtelijke lectuur. Want ze worden immer gedragen door de christelijke levensovertuiging van den Auteur en doen over het historisch gebeuren, dat ze meestal teekenen, hooger licht stralen... De feiten zijn hem meer dan feiten alleen, ze zijn hem daden Gods, blijken, dat Gods hand den loop der dingen bestiert. En dat doet hij altijd uitkomen ook...”

„Wat de menschen doen, (11e jaarg. p. 235) in kettervervolg of heksenverbranding, in dwep-zucht of uit ware vroomheid, hij laat het alles zien als gebeurend onder de toelating Gods of tot vermeerdering van Zijn eer”... „Daarom zijn z'n verhalen een bezit aan verrijkende lectuur, waarvoor we dankbaar zijn.”

In verband met deze boeken en vooral met de uitgave van „Een Geestelijk Lied-Boecxken” met inleiding en annotatie, werd in datzelfde artikel gewezen op „den studiezin en het nog onvermoeid wetenschappelijk speuren in protocollen en oude bescheiden... die eerbied afdwingen”. En het artikel besloot met de woorden „Het is goed, dat we de treffelijke qualiteiten van den sympathieken schrijver vermelden. Want in dat vermelden betalen we den tol der dankbaarheid, die we hem verschuldigd zijn. Ons christelijk lezers-publiek dankt aan den heer Hoogewerff een serie rijke, boeiende, echt-christelijke boeken, die waard zijn, in al onze gezinnen gelezen te worden.”

Met het herhalen van deze verschillende passages willen we dan den thans ontslapen schrijver herdenken, want, tegen den achtergrond telkens van de bespreking van zijn boeken, zijn ze de vertolking van wat onzerzijds als de beteekenis van Hoogewerff werd gezien en gezegd.

Een christelijk schrijver, een bekwaam verteller, een uitstekend kenner der historie is met den heer Hoogewerff heengegaan, maar ook een Christus-belijder, die — ik heb dat ervaren in de jaren toen hij nog actief deelnam als Rijksge-delegeerde aan examens — in woord en daad dat belijden in praktijk bracht. Ook als zodanig zij zijn nagedachtenis onder ons in eere.

C. T.

Over „Erfgenamen” van Kormendi als tijdbok.

De ruimte die mij overblijft is juist toereikend, om, ten vervolge op de artikelen-reeks van de laatste weken, een vraag te beantwoorden betreffende het boek van den Hongaarschen schrijver Ferenc Kormendi „Erfgenamen” (vert. door mevr. Szeckely Lulofs).

Die vraag (die in z'n formuleering voortvloeit uit een vrij uitvoerige uiteenzetting van den indruk, dien de lectuur van dezen roman bij den correspondent heeft nagelaten) luidt: „Is nu dit boek, ofschoon het als lectuur niet aanbevelenswaardig is, toch niet als een scherp en objectief tijdbok te waardeeren?”

Ter oriëntatie geschreven makende literaire. Maar geschiedenis waarin tal dus en Cze anderen, die reiki de l mensch van duct van d ook in „Ca „erigenaam komt van naar Hong-vlak na de maar voor in zeer su vertegenw gang is ge toekomst m den tekst t gemuurd, d paden heef als slachtof wording v kunnen zie tegen het l Inderdaan décor van en verrasse dern leve een zeer st galen in h derne leve is, kan dan toegegeven.

Over de te zeggen z voor zichze voelt men kelijk het zaak is van allereerst zwakkeling dit punt is daarom ten

Waar he ik dan ver-tijdbok te

Ik zou d muleerde steeds in c pleit, dat waarde-erz en waarde-ding slamscheid. En stelt, ziel d teekenis v een quaest van waarde wordt bepa een en anc terwijl wa staat en v appreciatie-lijk zijn, de van waarde erkend, 606 deeren op omdat waa Christen s

Dus is de formuleerd is een antv die hier ge houding t vragen er tijdbok w te waarde

Wat betr merken, d zekerheid tijd kan ir schijnlijkhe aangaal de van een t kan bepale men de w men zelf l tijd spiege slechts me men dien leden ligt. over „Erfg te spreken verschillen meebrenge Kormendi tijd en zij boeken ge momenteel daarin ligt waarde-ele Wat aan als boek t oordeel ui toe voor c luut, wijl